

Παναγιώτα Παναγοπούλου - Ρουπίνα
Φιλολόγος

ΠΡΟΤΥΠΑ ΗΡΩΩΝ

Οι Εθνομάρτυρες της Κυπριακής
Εποποιίας
1955 - 59

Εξώφυλλο
Σώζος Γιαννούδης

PRINTED IN GREECE
© by "Astir,, Athens 1994
ISBN 960 - 203 - 315 - 0

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ «ΑΣΤΗΡ»
ΑΛ. & Ε. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
ΟΔΟΣ ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ 10 - ΑΘΗΝΑ

και μιαν ανατολή τρανή του ήλιου».
«Φέτος δεν ήρθε η Άνοιξη
φέτος οι Άγγελοι της Ασίνου δεν άπλωσαν
τις φτερούγες τους για να σπείρουν
παπαρούνες στους λόφους του Κουτραφά.
Κι άπλωσες συ τις δικές σου φτερούγες,
αητέ και παλληκάρι,
και στόλισες μ' αιμάτινες παπαρούνες την πλαγιά»¹.

τραγούδησε ο ποιητής.

Το αγνό του αίμα πότισε το δένδρο της ελευθερίας, η θυσία του χαλύβδωσε τη θέληση των παλληκαριών να συνεχίσουν τον αγώνα.

Ο Διγενής έπλεξε το εγκώμιο του ήρωα με αυτά τα λόγια:

«Ο Μάρκος Δράκος υπήρξεν αγνός, τίμιος, ανιδιοτελής και γενναίος μαχητής. Εκ των πρώτων προσέτρεξεν εις τας τάξεις της οργανώσεως.... Ο θάνατός του με απεστέρησε ενός αρίστου συμπολεμιστού, την δε Κύπρον ενός τέκνου της, το οποίον θα της ήτο λίαν χρήσιμον, όχι μόνον εις τον απελευθερωτικόν αγώνα, αλλά και εις την μετ' αυτόν δημιουργικήν εργασίαν δια την πρόοδον και ευημερίαν της.

Η θλίψις μου δια τούτο ήτο μεγίστη. Αλλά και όλη η Κύπρος εθλίβη και τον εθρήνησε δικαίως. Ήρωες, ως ο Δράκος, και θνήσκοντες δεν παύουν να ζουν. Παραμένουν φωτεινοί οδηγοί των επιζώντων, δια την εκπλήρωσιν της αποστολής των εις ωραίους ευγενείς αγώνας»¹⁵.

Η προσευχή ήταν η αναπνοή του. Και την ώρα της μάχης, η αγνή ψυχή του γονατιστή προσευχόταν. Το ωραίο πέρασμά του από τη γη άφησε ένα ωραίο μήνυμα για όλους και ιδιαίτερα για τους νέους. Η προσευχή και η εκπλήρωση του καθήκοντος αναδεικνύουν τους αληθινούς ήρωες.

Κυριάκος Μάτσης
«Ο αετός του Πενταδακτύλου»
(Ένας αγνός ιδεολόγος με ανώτερο ήθος)

«Έξοχώτατε, ού περί χρημάτων τόν αγώνα ποιούμεθα, αλλά περί άρετής».

Αυτά τα πύρινα λόγια απηύθυνε ο Κυριάκος Μάτσης προς το Στρατάρχη Χάρτιγκ, ενώ η καρδιά του τρικύμιζε από αγανάκτηση και τα μάτια του έλαμπαν από υπερηφάνεια. Έλαμψε η φυλακή της Ομορφίτας, που σκοτεινίαζε καθημερινά από τα φοβερά βασανιστήρια των Κυπρίων αγωνιστών, από την αγνότητα, την ανιδιοτέλεια και την αρετή του παλληκαριού. Οι βασανιστές σαδιστές έμειναν άφωνοι. Ο Χάρτιγκ, δεν μπόρεσε να μη θαυμάσει την τιμιότητα και την ανωτερότητα του Κυριάκου Μάτση.

Έβλεπε μπροστά του ένα παλληκάρι άυπνο και νηστικό επί 5 μερόνυχτα, χτυπημένο, βασανισμένο. Του πρότεινε 500.000 λίρες για αμοιβή, με όλες τις εγγυήσεις ότι θα τα έπαιρνε, φθάνει να του φανέρωνε το κρησφύγετο του Διγενή. Και τώρα, βρισκόταν μπροστά σε μια ψυχή αλύγιστη, αδούλωτη, ηρωική, που περιφρονούσε τα χρήματά του, και έμενε πιστή στο ιδανικό της. Ασφαλώς ντράπηκε για τον εαυτό του. Διέταξε να σταματήσουν τα βασανιστήρια. Εκτίμησε τον ακέραιο χαρακτήρα και την πίστη του ήρωα στις ηθικές αρχές.

Αυτός ήταν ο Κυριάκος Μάτσης. Αγνός ιδεολόγος, θερμός πατριώτης, με αρτία μόρφωση, εμφορούμενος από ηθικές και χριστιανικές αρχές. Δεν ήταν συνηθισμένος άνθρωπος. Ήταν άνθρωπος με ανώτερο ήθος και ιδανικά. Αγαπούσε με πάθος την ελευθερία και την πατρίδα του. Πάντοτε ήταν τέτοιος, και όχι μόνο κατά τη διάρκεια του αγώνος της ΕΟΚΑ. Ο Μάτσης ετοιμαζόταν από καιρό για τη μεγάλη στιγμή:

«Θα έρθει κάποτε η ώρα της δράσεως.

Τίποτε δεν κερδίζεται χωρίς θυσίας
και η ελευθερία χωρίς αίμα».

έγραφε στο ημερολόγιό του.

Ο Κυριάκος Μάτσης γεννήθηκε στο Παλαιχώρι της Πιτσιλιάς το Γενάρη του 1926. Γονείς του ήταν ο Χριστοφής και η Κυριακού Μάτση. Είχε δύο αδελφούς, το Γεώργιο και το Γιαννάκη Μάτση.

Τελείωσε το Δημοτικό σχολείο Παλαιχωρίου, και αργότερα το Γυμνάσιο Αμμοχώστου. Από μικρός αγαπούσε με πάθος την Ελλάδα. Όταν σηκωνόταν το πρωί και πήγαινε να νιφθεί, οι δικοί του τον άκουσαν να λέει απαγγέλλοντας:

«Αν είναι να πεθάνουμε για την Ελλάδα,

θεία είναι η δάφνη. Μια φορά κανείς πεθαίνει».

Τους στίχους αυτούς είχε γραμμένους πάνω από τη βρύση, όπου πλένονταν.

Όταν ήταν μαθητής του Γυμνασίου Αμμοχώστου, τις διακοπές του τις περνούσε στο Παλαιχώρι.

Σύχναζε τότε στο σύλλογο του χωριού του, τακτοποιούσε τα βιβλία τους· συμβούλευε τον υπεύθυνο, πώς να κρατεί τα πρακτικά των συνεδριάσεων· στις εθνικές γιορτές του έγραφε τις ομιλίες⁵.

Φοίτησε στη Γεωπονική Σχολή Θεσσαλονίκης και πήρε το δίπλωμά του το 1951.

Είναι πολύ χαρακτηριστικά όσα γράφει για τον Κυριάκο Μάτση ο καθηγητής του στη Γεωπονική Σχολή Θεσσαλονίκης, Κ. Γκανιάτσας:

«Ήμουν καθηγητής του Κυριάκου Μάτση σε δύο μαθήματα, της Βοτανικής και της Φυτογεωργίας στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης.

Τον ξεχώριζα από τα άλλα παιδιά για το ζήλο του που έδειχνε σε κάθε τι ωραίο, την επιμέλειά του, τη φρόνηση. Ήταν αυτό το παιδί γεμάτο αρετές. Τον διεκρίνε φλογερός πατριωτισμός και αγάπη απέραντη προς την Ελλάδα. Μου ζητούσε να τον κρατώ ενήμερο για τις εξορμήσεις μας στα σύνορα, στις οποίες πάντοτε ελάμβανε μέρος. Τον θυμάμαι στην παραμεθόριο. Ευχάριστη η συντροφιά του, τα αστεία του. Τον χαρακτήριζε ένα πηγαίο χιούμορ.

Η δράση του για την απελευθέρωση της Κύπρου είχε αρχίσει από τότε εκεί στη Θεσσαλονίκη, και ήμουν σίγουρος ότι με τον ερχομό του στην Κύπρο θα ήταν από τους πρώτους, πρώτος στον ξεσηκωμό και στην ένταξή του στον αγώνα.

Ολοκληρωμένος, αξιοπρεπής, ουδέποτε έδωσε λαβή για οποιοδήποτε ψεγάδι. Εκείνο που ξέρω είναι ότι παρακολουθούσε και συμβούλευε τους Κυπρίους φοιτητές, προετοιμαζοντάς τους για το μεγάλο αγώνα⁵.

Ήταν επιμελέστατος και ευφραδής. Σαν φοιτητής στη Θεσσαλονίκη μιλούσε για το Κυπριακό στις συγκεντρώσεις της Εθνικής Φοιτητικής Ένωσης Κυπρίων Θεσσαλονίκης εμψυχώνοντας τους φοιτητές. Δεν παρέλειπε ευκαιρία να πηγαίνει σε διάφορες ελληνικές στρατιωτικές μονάδες και να μιλάει στους στρατιώτες για την Κύπρο.

Στη γιορτή που έγινε για την Ένωση της Δωδεκανήσου με την Ελλάδα (28 Οκτωβρίου 1946) του ανέθεσαν να εκφωνήσει τον πανηγυρικό της ημέρας σαν αλύτρωτος. Με τόσο πόνο και τόση θερμή ετόνισε τον πόθο της Κύπρου για την Ένωση με την Ελλάδα, ώστε ήταν αφάνταστα συγκινητικό μετά την ομιλία να βλέπει κανείς το πλήθος εκείνο να φωνάζει: ΚΥΠΡΟΣ, ΚΥΠΡΟΣ.

Ο Πρύτανης τον εφίλησε. Ο κ. Υπουργός, αφού ανέβηκε στο βήμα, ετόνισε ότι θα εργασθεί με όλες του τις δυνάμεις για την απελευθέρωση όλων των ελληνικών εδαφών. Οι συμφοιτητές του τον έλεγαν: «το αηδονάκι της Κύπρου» και τον εκτιμούσαν για τον εξαιρετικό χαρακτήρα του και τον άδολο πατριωτισμό του.

Στην Κύπρο ο νεαρός γεωπόνος εργάστηκε στην Ελληνική Μεταλλευτική Εταιρεία στο Μιτσερό.

Μπήκε στην ΕΟΚΑ με όλη τη φλόγα της αυτοθυσίας και έγινε από τα πιο δυναμικά της στελέχη. Στον εθνικοαπελευθερωτικόν αγώνα της Κύπρου βρήκαν την εκπλήρωσή τους όλοι οι πόθοι που σιγότρωγαν την καρδιά του για ελευθερία και Ένωση με τη Μητέρα Ελλάδα. Από την παιδική του ηλικία ζούσε μέσα στην προσμονή και στη λαχτάρα για ελευθερία και Ένωση, όπως και οι άλλοι αλύτρωτοι συμπατριώτες του.

«Καρτερούμε μέραν-νύχτα να φυσήσει ένας αέρας στουν' τον τόπον που καμένος τζι' έθ' θωρεί ποτέ δροσιάν.

Την Μαννούλαν μας για πάντα μισοίό μιάλοι καρτερούμεν, για να μας σφιχταγκαλιάσει τζιαί να νεκραναστηθούμεν».

Η ψυχική έξαρση στην οποία βρισκόταν καθ' όλη τη διάρκεια του αγώνα ήταν κάτι το απίστευτο. Ο αγώνας δεν ήταν γι' αυτόν ένα απλό εθνικό καθήκον· ήταν η ζωή του ολόκληρη. Δεν ζούσε, παρά για να πραγματοποιήσει το ιδανικό του. Η δράση του ήταν πλούσια. Στην αρχή ανέλαβε την οργάνωση ομάδων κρούσεως στην επαρχία Αμμοχώστου και μετά στην περιοχή Μιτσερού. Ο Διγενής εκτιμώντας τα προσόντα του του ανέθεσε καθήκοντα κεντρικού συνδέσμου και ρυθμιστού μεταφορών οπλισμού και βρισκόταν σε προσωπική επαφή μαζί του.

«Μου εκίνησεν ιδιαίτερος την προσοχήν, διότι τον εγνώρισα καλώς εκ του πλησίον. Ήτο γενναίος, συνετός και ηγωνίζετο δια το ιδεώδες της ελευθερίας», έγραφε ο Διγενής· και αλλού:

«Στρατιώτης του καθήκοντος, αγνός και τίμιος, υπόδειγμα εις τους υφισταμένους του, εισήλθεν εις τον αγώνα με τη φλόγα της αυτοθυσίας και την δίψαν να επιτελέσει έργον μεγάλο»¹⁵.

Τον Ιανουάριο του 1956 τον συνέλαβαν οι Άγγλοι και τον μετέφεραν στην Ομορφίτα, όπου τον υπέβαλαν σε φρικτά βασανιστήρια, για να αποκαλύψει το κρησφύγετο του Διγενή. Οι πιο τρομεροί ανακριτές, που και τα ονόματά τους μόνον προκαλούσαν φρίκη, οι Μακάουαρτ, Μόρρις και Μπερέιρα, τον ανέκριναν και χρησιμοποίησαν απάνθρωπες μεθόδους, για να τον κάνουν να λυγίσει.

Ο αδελφός του ήρωα Γιαννάκης Μάτσης ήταν φυλακισμένος στα ανακριτήρια της Ομορφίτας. Τον είχαν βάλει σε ένα κελλί δίπλα από το κελλί του Κυριάκου. Αφηγείται: «Ο Κυριάκος ήταν ο πρώτος που υπέστη ανάκριση με βασανιστήρια. Για τέσσερα κατά συνέχεια μερό-

νυχτα δεν άφηναν τον Κυριάκο οι ανακριτές να κλείσει μάτι. Είχαν Τούρκους φρουρούς, που άλλαζαν κάθε μία ώρα. Αυτοί τον σκουτούσαν, τον κτυπούσαν, για να μην τον πάρει ο ύπνος. Είχε εξαντληθεί νηστικός, άυπνος και με τα ηλεκτροσόκ που του έκαναν. Τον είδα να κάθεται σ' εκείνο το κελλί του με τα χέρια στα γόνατα και το κεφάλι στις παλάμες και να τινάζεται άθελά του με νευρικές κινήσεις από τα ηλεκτροσόκ. Ήταν ο Κυριάκος δυνατός, βράχος στο νεύρο και στην αντοχή και τον κατάντησαν σ' αυτό το χάλι! Πίστευαν πως με τα ηλεκτροσόκ θα τάραζαν τα μυαλά του και θα μιλούσε»⁵.

Αλύγιστος έμεινε ο ήρωας. Ο Χάρτιγκ προσπάθησε να τον δελεάσει με χρήματα· πήρε όμως από τον ήρωα ένα μάθημα αξιοπρέπειας, ευθύτητας και τιμιότητας.

Επτά μήνες ο Μάτσης έμεινε κρατούμενος στο στρατόπεδο Κοκκινοτριμιθιάς. «Μέσα στα κρατητήρια η δράση του ήταν αξιόλογη. Οργάνωσε τους κρατούμενους, έκανε διαλέξεις, εδημιούργησε βιβλιοθήκη, αλλά το σημαντικότερο ήταν ότι κατόρθωσε να δημιουργηθεί τέτοιο κλίμα και τέτοιες σχέσεις μεταξύ των Άγγλων φρουρών και των κρατούμενων, ώστε οι φρουροί να γίνουν φίλοι με τους κρατούμενους, διαπιστώνοντας ότι δεν είχαν να κάνουν με εγκληματίες, αλλά με ευγενικούς πολίτες, άξια τέκνα της πατρίδος τους. Αυτά όλα ο Κυριάκος τα επέτυχε θέτοντας σε λειτουργία ακόμα και σχολείο μέσα στα κρατητήρια, όπου τα παιδιά, κρατούμενοι μαθητές, συνέχισαν τα μαθήματά τους με καθηγητές και δασκάλους συγκρατούμενούς τους. Οργάνωσε και τη θρησκευτική ζωή μέσα στα κρατητήρια με εκκλησιαστικές τελετές, τις οποίες τελούσαν ιερείς και ψάλτες κρατούμενοι. Οργάνωσε και κύκλους Αγίας Γραφής και το Κατηχητικό Σχολείο με τους Θεολόγους κρατούμενους. Με τον τρόπο αυτό τα κρατητήρια έγιναν αναβαπτιστήρια των κρατούμενων, συνέχισαν δε να διαδραματίζουν αυτό το ρόλο μέσα στους κόλπους της ΕΟΚΑ και μετά τη δραπέτευση του Κυριάκου»⁵.

Η αδούλωτη όμως ψυχή του ήρωα

«Αετού θέλησε φτερό
να πάρη να πετάξη

.....

Κρυφοκοιτάζει χαμηλά,
ρίχνει με δέος τα μάτια
ψάχνοντας κάπου μια γωνιά
να βρη να ξαποστάση».

όπως γράφει σ' ένα του ποίημα.

Κατόρθωσε χάρις στο θάρρος και στην εξυπνάδα του να δραπετεύσει στις 13-9-1956 με άλλους έξι συναγωνιστές του· Φόρεσαν στολές εργατών Δημοσίων Έργων, εφόρεσαν περιβραχιόνια με χαραγμένα πάνω σ' αυτά τα αρχικά γράμματα Δ.Ε. και αφού έρριξαν στο πρόσωπό τους, στα χέρια και στα ρούχα τους ασβέστη και χώμα, κατόρθωσαν να ξεγελάσουν τους Άγγλους φρουρούς και να περάσουν τέσσερα φυλάκια. Το πέμπτο ήταν δύσκολο να το περάσουν, γιατί εκεί χρειαζόταν ταυτότητα. Από μια αποθήκη πήραν ψαλίδα, έκοψαν με προφύλαξη τα συρματοπλέγματα και κατόρθωσαν να δραπετεύσουν.

Μετά την απελευθέρωσή του έγινε τομεάρχης στην επαρχία Κυρηνείας. Στην περιοχή αυτή δεσπόζει η οροσειρά του Πενταδάκτυλου. Επιβλητικός και άγριος έχει και κάτι γλυκό και ήρεμο το βουνό, που δοξάσθηκε από τον ήρωα Διγενή Ακρίτα.

«Το αηδονάκι της Κύπρου», έγινε ο «αετός του Πενταδάκτυλου». Δεν ησύχαζε ούτε στιγμή. Διαρκώς μετεκινείτο από τόπο σε τόπο. Συνομιλούσε με τους υπεύθυνους ομαδάρχες, τα μέλη, έκανε εμπνευσμένα κηρύγματα για την Ελλάδα και τον ελληνικό πολιτισμό. Εγύμναζε τους αγωνιστές. Συμβούλευε τους γεωργούς σαν γεωπόνος. Μετέδιδε σ' όλους τη φλόγα της αγάπης για την ελευθερία και την Ελλάδα, που πύρωνε τη δική του καρδιά. Έδινε θάρρος στους ολιγόψυχους και καθοδηγούσε τους νέους. Έγινε αγαπητότατος από όλους. Απλοί χωρικοί και αγωνιστές σ' αυτόν κατέφευγαν, για να ειπούν τις λύπες και τις χαρές, τα παράπονα και τα προβλήματά τους, κι εκείνος ακούραστος, τους άκουε όλους, τους συμβούλευε, τους βοηθούσε να λύσουν τις διαφορές τους.

Έγινε για όλους φωτεινό πρότυπο με την τιμιότητα, την ειλικρίνεια, την γενναιοψυχία, τον πατριωτισμό του και την ολόθερμη πίστη του στο δίκαιο του αγώνος.

Ο Μάτσης δεν αγαπούσε τα αίματα. Με επιστολές, με προσωπική επαφή κέρδιζε τους ανθρώπους, τις ψυχές· ακόμη και συνεργάτες των Άγγλων τους πήρε με το μέρος του. Γι' αυτό ο Μάτσης έγινε ο φόβος των Άγγλων. Τα κατορθώματά του έγιναν θρύλος και δεν τους άφηναν να ησυχάσουν. Τον εθεωρούσαν ως τον πιο επικίνδυνο, μετά τον Διγενή. Από την αρχή του αγώνα τον επικήρυξαν για 5.000 λίρες. Τώρα άρχισαν ένα άγριο ανθρωποκυνηγητό εναντίον του. Επιβάλλεται κατ' οίκον περιορισμός σε όλη την περιοχή. Ο Μάτσης όμως παραμένει ασύλληπτος.

Θαυμαστή υπήρξε η ανδρεία και η ψυχραιμία του καθ' όλη τη διάρκεια του αγώνος.

Ένα χαρακτηριστικό περιστατικό διηγείται, ο Νίκος Γιαννάκη, συναγωνιστής του Κυρ. Μάτση: «Ήταν Σεπτέμβριος 1958, ακριβώς δύο μήνες πριν ή ο Κ. Μάτσης πέσει ηρωικώς στο κρησφύγετο του Δικόμου. Μου είπε ότι έπρεπε να τον μετακινήσω από το Πελλαπαίς εις Κυρήνεια δια του αυτοκινήτου μου Ε.064. Αφού έγινε έλεγχος της περιοχής, ξεκινήσαμε.

Εις το μέσον της διαδρομής, απροόπτως, είδαμε σε απόστασι 30 μέτρων να έρχεται από την αντίθετον διεύθυνσιν ένα αυτοκίνητον, πλήρες Βρεττανών στρατιωτών.

Τότε ο Μάτσης αφού επήρε το στέργλιγκαν στο χέρι, έθεσε το πιστόλι του στο ενδιάμεσον των δύο μας και μου είπε με επιτακτικόν ύφος:

Τράβα ίσια το δρόμο σου με ψυχραιμία και με την αυτήν ταχύτητα. Εάν σου κάνουν νόημα να σταματήσεις, στάσου απότομα και θα τους δώσωμεν πας στ' αυτιά, θερίζοντάς τους, μέχρι και του τελευταίου. Έτσι ευκαιρία επερίμενα: προτιμώ να πεθάνω πολεμώντας παρά να παραδοθώ.

Μόλις τελείωσε, το αυτοκίνητον μας είχε ήδη πλησιάσει, έκπληκτοι δε είδαμε να παραμερίζει, για να περάσωμεν. Τότε ενθουσιασμένος μου λέγει:

Η Παναγιά είναι μαζί μας. Δεν ήλθεν ακόμη η ώρα που θα προσφέρομεν την ζωήν μας χάριν της ελευθερίας.

Αφού τον πήγα στο καθορισμένον σημείον που μου υπέδειξεν, επέστρεψα αμέσως προς το Πελλαπαίς, οπότε είδα καμμιά πενηνταριά στρατιώτες σε μπλόκο δέκα μέτρα ακριβώς πέραν της συναντήσεώς μας. Είχαν στήσει караούλι, για να πιάσουν μέλη της θρυλικής ΕΟΚΑ!!».

Ο Μάτσης ήταν ιδεολόγος και στοχαστής. Είχε πλούσιο συναισθηματικό κόσμο, που αυθόρμητα ξεχείλιζε σε στίχους λυρικούς μέσα από τη λεπτή και ευαίσθητη ψυχή του. Τα ιδανικά του, τα ανώτερα αισθήματά του, η πίστη του και ο βαθύς σεβασμός του προς την αλήθεια και το Νόμο του Θεού, οι αρετές του φαίνονται ανάγλυφα στα γραπτά του:

Ποιήματα, επιστολές, ημερολόγιό του:

Στο μικρό Συμεών, παιδί συγγενούς του γράφει: «Δεν υπάρχει μεγαλύτερη χαρά από εκείνη που αισθάνεται ένας σαν βλέπει να με-

τατρέπονται σε πραγματικότητα τα όνειρα, και οι ελπίδες και τα ιδανικά του. Πλάθουμε δυνατά μέσα μας κάποια τέτοια όνειρα και ζήσαμε με την ελπίδα για την πραγματοποίησή των και χαιρόμαστε τώρα, γιατί μια όμορφη μοίρα μας έταξε στρατιώτες για τη νίκη των. Το ξέρω, πως ο δρόμος είναι δύσκολος, μα είμαστε κι εμείς ακούραστοι.

Δεν σου λέω, είναι στιγμές που νοιώθουμε κάποιο κλονισμό. Άνθρωποι είμαστε όλοι, έχομε τις αδυναμίες μας, σωματικές και ψυχικές. Όμως πιο πάνω από κάθε αδυναμία στέκεται η δύναμη της ΠΙΣΤΗΣ. Αυτή δίνει παλμό στην πνοή μας και μετατρέπει σε γίγαντα τ' αδύναμο κορμί, που σκοπό του έταξε την πάλη να μη λυγίσει. Μόνο σαν νοιώθεις μέσα σου να καίει η φλόγα τούτη της Πίστης, νοιώθεις κάτι το ανάλαφρο να σε γεμίζει και παίρνεις φτερά στα πόδια και στο νου σου για κάποια πετάγματα».

Η αγάπη του για τα προσφιλή πρόσωπα ξεχειλίζει μέσα στα γράμματά του. Πόσο πονά, όταν αναγκάζεται να πνίγει αυτή την αγάπη! Όμως το καθήκον είναι πάνω από όλα!

«Είμαστε αναγκασμένοι να κάνουμε πέτρα την καρδιά, για να σταθούμε άξιοι του χρέους μας. Δοκίμασα πιο έντονο τον πειρασμό, όταν περαστικός για λίγες μέρες από το χωριό ήμουν υποχρεωμένος να μην πάω να δω τους δικούς μου. Ήταν βέβαιο πως κάποτε θα τους ρωτούσαν, αν με είδαν και έπρεπε να λεν «όχι» και να μπορούν να ορκισθούν γι' αυτό. Μα έτσι θα είναι πιο έντονη η χαρά, όταν βρεθούμε τη μέρα της Νίκης».

Η δύσκολη ζωή του αγωνιστού δεν τον εσκλήρυνε. Τις δυσκολίες, τον αγώνα τον μετουσίωσε σε λυρικούς στίχους.

Το φθινόπωρο του 1958 ζούσε διαρκώς μέσα στον κίνδυνο. Μια γριούλα τον κρύβει στο φτωχικό της. Του προσφέρει μια μικρή εικόνα της Παναγίας και τον συμβουλεύει με μητρική στοργή να ζητά τη βοήθεια της Παναγίας, ιδίως στις δύσκολες στιγμές. Συγκινημένος ο ήρωας μετουσιώνει σε στίχους τα έντονα συναισθήματα που τον πλημμυρίζουν, καθώς ατενίζει την εικονούλα, που έχει στήσει μπροστά του:

«Μου χάρισε, καλή μου δέσποινα,
της Παναγίας την εικονούλα
και μούπες;
-Πάντα στις δύσκολες στιγμές

κοντά της κυνηγούσα τη λύτρωση
να βρω.

Γοργόκλιναν τα πόδια μου
μπροστά της γονατώντας
μαζί με το μυαλό.

Έτσι και συ, παιδάκι μου,
σύρνε σ' Αυτήν το βήμα
σε κάθε σου σκοπό.
Ζήτα σ' αυτήν παρηγοριά
σαν σε κτυπά η συμφορά
τον κάθε σου καιρό».

Και τώρα, Παναγίτσα μου,
νά τη η ψυχή, γυμνή,
γέρνει μπροστά σου ταπεινά
σαν τον χαμένο ναυαγό
που στον πλατύ ωκεανό
τη σωτηρία αναζητεί».

Από την εφηβική του ηλικία είναι ανώτερος και υψηλόφρων ο ήρωας. Γράφει στο ημερολόγιό του:

«Ανωτερότης: Οι πραγματικοί ιδεολόγοι στέκονται με θάρρος, βάζουν το χέρι στην καρδιά, ακούνε τη φωνή της συνείδησής τους και λένε: Θα ριχτώ στον αγώνα, θα πολεμήσω τίμια και παλληκαρίσια, θα δεχτώ κατάσταση τα βέλη των αντιπάλων, θα προχωρώ πάντα μπροστά, έως ότου πετύχω».

Ονειρεύεται πετάγματα σε κορφοβούνια πνευματικά πάνω απ' τις μικρότητες της ζωής και καμαρώνει εκείνους που αγωνίζονται ν' ανέβουν ψηλότερα.

«Χαρά σ' εσέ.
Απ' της ζωής της μάνητα
τη λύτρωσι ονειρεύτηκες.
Λύτρωσι κάθε λογής.
Έσπασες καθ' ένα δεσμό
που εμπόδιο σε κρατούσε
και πέταξες.

Το πέταγμά σου στα ψηλά
τα κορφοβούνια τα μεγάλα
αντάρεις δε λογάριασε.

Γοργά τις ξεπερνάει
και πιο ψηλ' ανεβαίνοντας
και πιο ψηλά περνάει».

Ήξερε όμως να παραμερίζει τα πλούσια συναισθήματά του, όταν το χρέος τον καλούσε. Γράφει μεταξύ άλλων στοχασμών: «Χωρίς το χειμώνα της ζωής, δεν θάχε καμιά αξία η άνοιξή της».

«Έπρεπε να πεθάνει ο Λυτρωτής, για ν' ανέβει όχι μονάχα σαν ψυχή μα και σαν σάρκα στα ψηλά».

Όπως οι Άγιοι, ο Κυριάκος Μάτσης ήταν αυστηρός στον εαυτό του και επιεικής στους άλλους.

Ο αγώνας του στο βουνό ήταν δύσκολος, σκληρός. Ζούσε μέσα σε διαρκείς κινδύνους, πολλές φορές απομονωμένος μέσα σε σκοτεινά κρησφύγετα. Σε πολλούς αυτή η ζωή δημιούργουσε άγχος. Ο ή-

Το κρησφύγετο του ήρωα Κυριάκου Μάτσης στο Δίκωμα.

ρως δεν λύγισε. Γράφει: «Θα πρέπει να κάμουμε σίδηρο εμείς τη δικιά μας καρδιά. Δεν επιτρέπεται καμιά χαλάρωση, κανένα ξετέντωμα, καμιά κάμψη. Ολόρθοι και αυστηροί, χωρίς χαμόγελο, ίσως-ίσως και σκληροί ακόμη. Χωρίς ούτε στην ίδια την καρδιά σου να επιτρέπεται να ομολογήσεις μίαν αδυναμία».

Επιεικής και γεμάτος αγάπη είναι προς τους συναγωνιστές του. Τους στέλνει επιστολές, με τις οποίες τους συμβουλεύει, τους παρηγορεί, τους ενθαρρύνει, για να μπορέσουν να νικήσουν τους κινδύνους, και τις αντιξοότητες του αγώνα.

Μερικά αποσπάσματα από επιστολές του:

«Όλοι μας περνούμε δύσκολες στιγμές γεμάτες από αντιξοότητες.

Όλοι μας υποφέρομεν και σωματικά και ψυχικά. Όλοι μας αντιμετωπίζομε προβλήματα, που πολλές φορές είναι υπέρτερα των δυνάμεών μας. Όλοι μας ακόμη είχαμε υπ' όψιν μας ότι θα περπατήσουμε αυτά τα μονοπάτια. Ποια όμως είναι η δύναμις εκείνη, που μας κάμνει να προχωρούμε μπροστά αλύγιστοι; Δεν είναι παρά η πίστις στο δίκαιον του αγώνα μας, η πίστις πως στο τέλος δεν μπορεί παρά να λευτερώσουμε το νησί μας.

Είναι τόσο μεγάλο το ιδανικό μας αυτό, ώστε να μας κάνει να υπομένουμε καρτερικά τα πάντα.

Βέβαια δεν είμαστε και υπεράνθρωποι.

Είναι στιγμές που κάθε άνθρωπος λυγίζει. Αλλοίμονον όμως σ' αυτόν που θα αφήσει τον εαυτό του να παρασυρθεί στην απελπισία και τον ψυχικό μαρασμό και να γκρεμιστεί σ' ερείπια. Θα θερίσει τον όλεθρο και θα καταντήσει το κορμί του αντί για περήφανο φρούριο, μιας ψυχής αξιοθρήνητο κιβούρι.

Σ' αυτό θάθελα να σας πω: «Σταθείτε περήφανοι άντικρυς στις αντιξοότητες, όταν προ πάντων η συνείδησή σας είναι ήσυχη. Τίποτε ως μη σας κλονίσει, μη σκύψετε μπροστά σε τίποτε...».

Πλησιάζουν τα Χριστούγεννα του 1957. Το τσουχερό κρύο του Πενταδάκτυλου περιονιάζει τα κόκαλα. Το παλληκάρι νοσταλγεί την οικογενειακή θαλπωρή, τη νησιτιά (= το τζάκι), τη στοργή των δικών του. Όμως, πάνω από τη στοργή και την αγάπη για τα αγαπημένα πρόσωπα στέκει η στοργή και η αγάπη για την Πατρίδα, ο πόθος για τη λύτρωση από τη σκλαβιά.

Αυτά τα αισθήματα εκφράζει το παλληκάρι σ' ένα γράμμα προς τους γονείς του: Γράφει μεταξύ άλλων:

«...Πιστεύουμε, ότι καμιά θυσία μας δεν πηγαίνει άδικα και σεις πρέπει να είσθε περήφανοι για μας. Αν ο καλός Θεός μας επιφυλάσσει την λαμπράν τύχην να δώσομεν την ζωήν μας για την Πατρίδα, τότε η χαρά μας θα είναι απέραντη. Δεν ξέρω, αν μπορεί να ονειρευθεί ένας άνθρωπος καλύτερη τύχη από αυτή. Και δεν μπορώ να σκεφθώ γονείς, που να είναι πιο περήφανοι για τα παιδιά τους, που έπεσαν για την Πατρίδα...».

Ο τρόπος του θανάτου υπήρξε συνέπεια των πειποθησέων του. Λίγες μέρες προ του θανάτου υπεγράμμισε και εμονογράφησε το εξής: (Σιδηρά Διαθήκη: Πολ. Δημητρακοπούλου).

«Έκλεξε όσον ημπορείς τον τρόπον του θανάτου σου.

Ένας ωραίος θάνατος είναι συνήθως η ευγενέστερη πράξις της ζωής».

Το φθινόπωρο του 1958 είχαν γίνει πιο εντατικές οι έρευνες των Άγγλων για τη σύλληψη του Κυρ. Μάτση. Ο κλοιός διαρκώς στένευε πιο πολύ. Ο ήρωας μαζί με τους συναγωνιστές του βρισκόταν στο Δίκωμο, χωριό στους πρόποδες του Πενταδάκτυλου, στο κρησφύγετο, που ήταν σκαμμένο στο σπίτι του Κυριάκου Διάκου.

Την εποχή αυτή έγραψε το ποίημα «Κάποια περάσματα». Το ποίημα αυτό, που θα ήταν αφιερωμένο στο πέρασμα κάποιου ηρωομάρτυρα της Κύπρου, είναι σαν να μιλάει για το υπέροχο πέρασμα του ήρωα από τη γη μας, που άφησε ίχνη ανεξίτηλα, και φώτισε τις καρδιές, τις συγκλόνησε με την υπέροχη ζωή, τις υψηλές ιδέες και τη θυσία του.

Βρόντημα δόνησε τα σωθικά
από το σάλεμα των ιδεών σου
και ανατάραξε την ψυχή
το γοργοτύπημα των φτερών σου.

Άστραμα φώτισε το μυαλό
από το πέρασμα της ματιάς σου
και αντιφέγγισε στην καρδιά
το στραφτοκόπημα της θωριάς σου.

Με προδοσία κυκλώθηκε το κρησφύγετο από τους Βρεττανούς. Ο Κώστας Χριστοδούλου, συναγωνιστής του Μάτση, διηγείται: «Ήταν η ώρα 4 το πρωί, Τετάρτη 19 Νοεμβρίου 1958. Ο Μάτσης, που ήταν φρουρός εκείνη την ώρα μας εξύπνησε: “Σηκωθείτε παιδιά. Ήλθαν στρατιώτες”, μας είπε. Σηκωθήκαμε και κατεβάσαμε βιαστικά στο κρησφύγετο τα όπλα, τα έγγραφα, και την γραφομηχανή. Α-

φού εξαλείψαμε κάθε τι το ενοχοποιητικόν, κατεβήκαμε στο κρησφύγετο. Το στόμιό του το είχε καμουφλάρει ο Κυριάκος Διάκος. Περάσαμε στιγμές αγωνίας. Σε τούτο το διάστημα ο αρχηγός συνεχώς μας ενεθάρρυνε και μας μιλούσε για τη φοιτητική του ζωή στην Ελλάδα, τη μεγάλη του αγάπη. Μας απήγγελλεν χαμηλοφώνως στίχους από τον «Δωδεκάλογο του Γύφτου», καθώς και δικούς του, γιατί έγραφε και ο ίδιος στίχους: Άξαφνα κατά τις 9 το πρωί, νοιώσαμε πάνωθι μας τα βήματα των στρατιωτών. Αντελήφθημεν πως ερευνούσαν το σπίτι. Μείναμε ακίνητοι και αναμέναμεν. Επιτέλους σε λίγο σταμάτησαν οι βηματισμοί τους και καταλάβαμε πως έφυγαν. Ξανάρθαν όμως κατά τις 12.30' μ.μ. Φαίνεται έκαμναν κι άλλες έρευνες. Βγήκαν όμως άκαρπες και πάλιν οι έρευνές των και ξανάφυγαν. Η δεύτερη έρευνα έβαλε σε υποψίαν τον Μάτση. «Είμαστε προδομένοι», είπεν: Κι ήταν, αλλοίμονο, αληθινές οι υποψίες του. Γιατί πράγματι μέσα σ' ένα τέταρτο της ώρας κατέφθασαν οι Άγγλοι και μάλιστα κατ' ευθείαν στο στόμιο του κρησφύγετου. Φαίνεται ο προδότης τους κατετόπισε καλύτερα, κι αφού εισέπραξε τα λύτρα της προδοσίας, ανεχώρησε.

«Ε! Μάτση, παραδόσου. Δεν σε αρκούν τα όσα έκαμες; Σε βρήκαμε», ακούστηκε η φωνή του Άγγλου ανακριτή από το στόμιο του κρησφυγέτου μας.

«Καλά, με βρήκατε», απάντησε ο Μάτσης με ειρωνεία και απάθεια.

Εν τω μεταξύ τα παλληκάρια γέμισαν τις σφαιροθήκες των όπλων και άρχισαν να καίνε όλα τα έγγραφα ανεξαιρέτως. Το κρησφύγετο γέμιζε καπνόν. Οι Άγγλοι εξακολουθούσαν να φωνάζουν και να λένε πως, αν δεν παραδίδονταν, θα τους έκαιγαν με πετρέλαιο. Με βροντερή φωνή απάντησε ο Μάτσης: «Είμεθα τίμιοι και ειλικρινείς άνθρωποι. Έχω δύο παιδιά μαζί μου. Θα βγουν έξω, αλλά να υποσχεθείτε πως δεν θα πάθουν τίποτε. Για μένα σκεφτόμαστε ύστερα».

Οι συναγωνιστές του Κώστας Χριστοδούλου και Ανδρέας Σοφιόπουλος δεν ήθελαν να παραδοθούν, προτιμούσαν να πεθάνουν μαζί με τον Αρχηγό τους. Όμως ο Αρχηγός τους έπεισε να φύγουν. Έπρεπε να ζήσουν, γιατί θα τους χρειαζόταν η Πατρίδα. Τους φίλησε, τους αγκάλιασε, και αφού άνοιξαν το κρησφύγετο, παρεδόθησαν.

— Κυριάκο Μάτση, παραδόσου, ακούστηκε και πάλι η φωνή του Άγγλου ανακριτή.

— Όχι, ακούστηκε η φωνή του ήρωα από τα βάθη της γης.

— Κυριάκο Μάτση, έβγα έξω.

— Αν θα βγω, θα βγω πυροβολώντας. Δεν θα με βγάλετε ζωντανό από δω μέσα. Ελάτε, αν τολμάτε, να με βγάλετε.

Η απάντηση του Κυριάκου Μάτση ήταν μια παραλλαγή του «Μολών λαβέ» του Λεωνίδα. Η ίδια απάντηση του Γρηγόρη Αυξεντίου.

Και πάλι οι... γενναίοι Βρεττανοί δεν τόλμησαν ν' αναμετρηθούν αντρίκια με τον... ένα.. Με τον ήρωα. Θεώρησαν πιο εύκολο να πετάξουν χειροβομβίδες στο κρησφύγετο!

Ο Μάτσης δεν ζούσε πια. Μια έκφραση βαθιάς ικανοποίησης και γαλήνης ήταν ζωγραφισμένη στη μορφή του. Είχε σφραγίσει τους αγώνες του με τη θυσία του. Είχε πραγματοποιήσει το όνειρό του. Είχε θυσιασθεί για την Ελλάδα.

«Πως πόθησα ένα ύπνο
ατάραχ' τ' από όνειρα
ξένο από κάθε πόνο
ακούραστο κι ασάλευτο
παντοτινό κι αιώνιο...»

είχε γράψει σ' ένα ποίημά του.

Ο ήρωας κοιμάται ικανοποιημένος τον πρόσκαιρο ύπνο του στα «Φυλακισμένα Μνήματα». Η ψυχή του όμως πέταξε στην αθανασία. Με τις ψυχές των άλλων ηρωομαρτύρων φτερουγίζει γύρω από το θρόνο του Θεού ευτυχισμένη, γιατί θυσιάστηκε για ένα Μεγάλο ιδανικό.

Ο ποιητής ύμνησε το θάνατο του παλληκαριού:

«Ο ουρανός μαύρος ακούμπαι χθες
στα πόδια του Πενταδάκτυλου.
Το χώμα στο κοιμητήριο ήταν σκληρό από την αναβροχιά.
Μια ντελικάτη ελιά, μια μαδημένη μυγδαλιά,
δυο-τρία κυπαρίσσια, πολλοί σταυροί.
Ήταν η πρώτη παγερή ημέρα που θύμιζε χειμώνα.

Τ' αγάπαγες τούτο το χωριό που διέπει το
ο γέρο-Πενταδάχτυλος ο στοιχειωμένος.
Κι εκεί σε μια στροφή του έπεσες
ζωγραφίζοντας με το αίμα σου
τον παγκόσμιο χάρτη της Λευτεριάς».

— «Πατέρα, θέλω να είσαι περήφανος για μένα», είχε ειπεί το παλληκάρι στον πατέρα του.

— «Δεν ήταν δικός μας. Ήταν της Πατρίδας».

«Η μάνα σου κι εγώ είμεθα υπερήφανοι για τον ηρωικό θάνατο που υπέστης, αγωνιζόμενος για την ελευθερία της Κύπρου μας. Οι θυσίες σας σύντομα θα φέρουν καρπούς», είπε ο ηρωικός πατέρας στο νεκρό Γίγαντά του.

Και ο Αρχηγός της ΕΟΚΑ. Διγενής: «Ο ηρωικός θάνατός σου χαράσσει για μια ακόμα φορά τον αιματοβαμμένο δρόμο, που κάθε αγωνιστής πρέπει να ακολουθήσει. Δείχνει σε κάθε Κύπριον το δρόμο της τιμής και του καθήκοντος, που πρέπει να ακολουθήσει, για να κατισχύσει τελικώς ο αγώνας μας.

Διαλαλεί ανά τον πεπολιτισμένον κόσμο με ποία ιδανικά, ποια αυτοθυσία, ποια ηθικά εφόδια κοσμούνται οι μαχηταί της Κυπριακής Λευτεριάς.

Τέτοια λεβεντογενιά, με ηρωικούς νεκρούς και τιτάνιους αγωνιστάς ποτέ δεν πεθαίνει, αλλά πάντα νικά».

